

De Morvan, op 300 kilometer van Parijs, is in meerdere opzichten interessant voor geografen. Het ontwikkelde zich van een geïsoleerde regio tot geliefde buitenplaats van Parijzenaars en Nederlanders. Maar ook de oorspronkelijke bewoners keren nu terug.

Tableau du Morvan

Ontdekkingsreis in historisch-geografische context

Als je vanuit Nevers in het zuidwesten de Morvan nadert, doemt een grote opduiking vanuit de vlakte voor je op. Van links naar rechts en van noord naar zuid verheft het plateau zich, om met een knik weer af te dalen naar de vlakte. De geologische kaart laat zien dat je haaks op een ruim 50 kilometer lange breuklijn afstevent die aan de westkant van het Morvan-massief ligt. Als je vervolgens kronkelend omhoog rijdt naar Chateau-Chinon, voel je dat je in een wezenlijk ander landschap begeeft. En drink je koffie in het oude centrum, op luttele meters afstand van de Porte Notre Dame uit de 13de eeuw, dan krijgt het begrip 'poortstad van de Morvan' een visuele invulling die je niet licht vergeet: de abstracte kaart heeft zich met concrete beelden in je hoofd vastgezet.

Brok graniet

De Morvan, een geologisch oeroud blok gesteente van zo'n 70 kilometer lang en 50 kilometer breed onderscheidt zich van de omringende mergel- en kalklandschappen

van Bourgondië door een hogere ligging (tot 900 meter), een bijzonder reliëf, een granieten ondergrond met dientengevolge arme bodems en een ander neerslagregime. De grond is dan ook overwegend in gebruik voor veeteelt en bosbouw. Aan de rand van het massief liggen de poortsteden Avallon, Saulieu, Autun en Château-Chinon, die de toegang tot deze geologische opheffing vor-

Tweede woningen

Sinds 1970 is het tweedewoningbezit in de Morvan sterk toegenomen. Begin deze eeuw was een op de drie huizen een tweede woning – in totaal 8360. Vooral Parijzenaars en Nederlanders vestigen zich in de Morvan. Reden is de nabijheid. Parijs ligt op 300 kilometer afstand en vanuit Nederland rijdt je er in één dag naartoe. Sinds 1990

men. De entree vanuit het noorden is meer geleidelijk: hier helt het massief langzaam naar het noorden en oosten, en de geomorfologische contouren zijn zichtbaar zachter. In dit zwaar geërodeerde landschap hebben zich in noordoostelijke richting rivieren ingesneden, zoals de Cure en de Cousin, en valleien gevormd.

Je vindt er vooral kleine dorpen en gehuchten van drie of vier huizen. De naamgeving verwijst vaak naar een eeuwenoude occupatiegeschiedenis. Zo kom je op talloze naamborden het voorvoegsel *l'Huis* (deur) tegen. Bij gehuchten als *l'Huis Brécharde* en *l'Huis Perreau* verwijzen 'Brécharde' en 'Perreau' naar de boeren die in de 16de eeuw de Morvan ontgonnen in het kader van een kolonisatieprogramma van abdijen en *seigneurs*.

Rondom de Morvan ontwikkelde zich in de Middeleeuwen een grootse cultuur met beroemde abdijen en kloosters, zoals Vézelay, Corbigny, Avallon en Saulieu.

Extern georiënteerd

De arme bevolking van het geïsoleerde bosgebied heeft zich eeuwenlang op het gebied buiten de Morvan georiënteerd om zich een bestaan te verwerven.

groeit ook het aantal Engelse bewoners.

Tweedewoningbezit is gunstig voor het emplooi van vaklieden in de bouw. Minder gunstig voor de lokale bevolking zijn de stijgende huizenprijzen in de regio. Een Frans stel met bescheiden financiële middelen heeft het daarom moeilijk een woning te vinden.

Vanaf het midden van de 16de eeuw gebeurde dat door massale houtkap en vervoer van het hout over rivieren en speciaal voor dit doel gegraven kanalen, zoals het Canal du Nivernais in 1841. Het hout was bestemd voor de kachels van de rijken in Parijs. Aan deze *flottage* kwam een eind toen Parijs aan het eind van de 19de eeuw overging op stoken met kolen.

Vanaf de 19de eeuw tot na de Tweede Wereldoorlog trokken de *galvachers* met kar en trekossen de omringende vlakten in om tussen mei en november op bestelling allerhande waar te vervoeren.

En tot aan de Eerste Wereldoorlog werden tienduizenden baby's van rijke families, vooral in Parijs en de rest van Frankrijk maar ook in andere West-Europese landen, door de voedsters van de Morvan (*nourrices*) in hun eerste jaren verzorgd. Het vertrek van de jonge moeders, met achterlating van hun eigen baby, veroorzaakte een grote kindsterfte in de Morvan. Tegelijkertijd werden veel verwaarloosde en weeskinderen (zo'n 47.000 in de 19de eeuw) tegen vergoeding ondergebracht bij arme families in de Morvan (de *Assistance Publique*). De *nourrices* en de *Assistance Publique* zorgden wel voor een toestroom van geld waardoor er betere huizen gebouwd konden worden.

In de 20ste eeuw raakten deze bestaansbronnen opgedroogd. Tienduizenden inwoners emigreerden en het inwonertal in de Morvan daalde in amper een eeuw van 140.000 naar 30.000 zielen. Deze uittocht heeft de economische basis en het voorzieningsniveau van de dorpen en gehuchten sterk verzwakt.

Microgeografie

Neem de gemeente Marigny l'Église in het Département Nièvre. Deze bestaat uit de dorpskern Le Bourg en 14 kleinere *hameaux* (gehuchten).

Binnen een eeuw daalde het aantal inwoners van 1800 tot de huidige 350. Het aandeel volwassenen van 60 jaar of ouder bedraagt 45%, zodat de vergrijzing de komende jaren drastisch zal toenemen. Het gemeentelijke dorpschooltje ging in 2010 definitief dicht omdat het minder dan tien leerlingen telde.

Tegenover deze dreigende ontvolking staat de terugkeer van oorspronkelijke bewoners die eerder voor hun werk 'naar de grote stad' vertrokken. Na hun pensionering keren ze terug in hun geboortestreek om daar van hun *troisième âge* te genieten. Voldoende mobiliteit is wel een voorwaarde voor kwaliteit van leven; voor de grote inkoop moet je met de auto naar Avallon. De gezondheidszorg staat onder druk omdat regionale ziekenhuizen worden opgeheven. Acute hulp in noodsituaties laat veelal lang op zich wachten vanwege de grote afstanden. Hulp aan huis, bijvoorbeeld bezoek van de huisarts, verpleeg-

ster en thuiszorg, is er gelukkig nog wel.

De regionale, nationale en zelfs de Europese overheid ondersteunen met subsidies revitaliseringsprojecten. Zo is er in het centrum van Le Bourg nu een multiservicepunt met een restaurant, bar, kruidenier, *depôt de pain* en postkantoor. De relatief hoge werkloosheid in de Morvan wordt er niet mee verholpen, maar voor de levendigheid van het dorp is het een bijzondere aanwinst.

Luttele meters buiten de bebouwde kom zit je meteen op het platteland met zijn bossen en weiden. De helft van het oppervlak van de Morvan is bedekt met bossen. De veeteelt is kleinschalig en bestaat uit de *élevage* van Charolais-runderen, een streekgebonden ras van vleeskoeien. De boerenbedrijfjes hebben echter grote moeite het hoofd boven water te houden. Import van goedkoop vlees uit de bio-industrie, zelfs uit Nederland, en de toegenomen prijzen van wintervoer maken het de boeren in de Morvan moeilijk. De enige redding lijkt de promotie van scharrelvlees in een campagne voor streekgebonden producten door het Parc du Morvan, een van de 46 nationale parken die Frankrijk rijk is. •

Studiereis

Voor liefhebbers van regionale historische geografie organiseert Studiereis naar de Morvan. De reisleiding is in handen van Billy Gunterman en de beide Nederlandse kunsthistorici van het studiecentrum.

Meer informatie: www.romaansbourgondie.nl onder Varia.

Vallei van de rivier de Cure.